

Poznámky

- ¹ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/046schuz/s046021.htm, cit. 29. 1. 2010).
- ² On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/053schuz/s053018.htm, cit. 29. 1. 2010).
- ³ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/062schuz/s062117.htm, cit. 29. 1. 2010).
- ⁴ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/062schuz/s062119.htm, cit. 29. 1. 2010).
- ⁵ *Když ambice přesahují možnosti.* Revuepolitika.cz, 9. 4. 2009. On-line: (www.hrad.cz/cs/pro-media/hlasy-a-ohlasy/29.shtml, cit. 29. 1. 2010).
- ⁶ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/046schuz/s046022.htm, cit. 29. 1. 2010).
- ⁷ *Radar, nebo medvěd.* Respekt, 16. 2. 2009. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/z_medii/radar_nebo_medved.html, cit. 29. 1. 2010).
- ⁸ Premiér Topolánek v projevu v plénu Evropského parlamentu 14. 1. 2009: „*Za českého předsednictví budou také pokračovat jednání o rozšíření o země západního Balkánu [...]. Západní Balkán nesmí zapadnout v našich ekonomických problémech a v aktuálních mezinárodních krizích. V případě Chorvatska učiní předsednictví vše pro to, aby se Unie o tuto zemi rozšířila co nejdříve. Pozitivní příklad Chorvatska je nezbytným předpokladem pro udržení evropské perspektivy dalších zemí západního Balkánu. Určitě uděláme maximum pro jejich pokrok v rámci Stabilizačního a asociačního procesu.*“ On-line: (www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/m-topolank:-predsednictvi-eu-v-srdci-evropy--projev-v-plenu-ep--14--ledna-2009--51999/, cit. 29. 1. 2010). Ministr Füle 25. listopadu v Berlíně: „*Vidina unijního členství je především pro země Západního Balkánu obrovským hnacím motorem pro reformy a vzájemné kompromisy. Tyto země usly již značný kus cesty a jsou na míle vzdálené od své neutěšené minulosti devadesátých let. Jsem rád, že v EU panuje shoda na tom, že ‚evropská budoucnost‘ je po Chorvatsku otevřena také všem ostatním západobalkánským zemím.*“ On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/projevy-fule/projevs--fuleho-jak-posilit-postaveni-eu-v-globalnim-svete--berlin-25--11--2009-65096/, cit. 29. 1. 2010).
- ⁹ *Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér.* On-line: (www.eu2009.cz/program, cit. 29. 1. 2010).
- ¹⁰ Podalo ji teprve po nové zprávě hlavního žalobce tribunálu v prosinci roku 2009.
- ¹¹ Partnerská města v Řecku: Ostrava–Pireus, Sušice–Preveza, Frýdek-Místek–Nikaia, Krnov–Pefki, Lidice–Distomo, Most–Ptolemaida, Praha 5–Kallithea, Praha 6–Alimos; v Chorvatsku: Hradec Králové–Kaštela, Ostrava–Split, Vsetín–Vrgorac; v Bulharsku: Brno–Plovdiv, Ostrava–Pernik, Valašské Meziříčí–Sevlijevo; v Srbsku: Olomouc–Subotica, Valašské Meziříčí–Čačak, Praha 7–Novi Beograd; v Černé Hoře: Valašské Meziříčí–Budva; v Kosovu: Pardubice–Gjakovë. Dohromady to činí asi 11 % z celkového počtu partnerských svazků českých měst.
- ¹² *Kosovo popírá, že by oběťmi odebrání orgánů byli Češi.* Týden, 29. 12. 2009. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/domaci/kosovo-popira-ze-by-obetmi-odebirani-organu-byli-cesi_153394.html, cit. 29. 1. 2010).
- ¹³ V Regionálním partnerství větší šíři aktivit vykazuje Polsko, pro něž přitom Balkán není prioritou, viz *Activities of the Office of the Committee for European Integration within the Regional Partnership initiative in 2009.* On-line: (www.ukie.gov.pl/www/dpr.nsf/0D236F537174C476EC12574DD00303A27?open, cit. 29. 1. 2010).

Kapitola 12

Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice

Jaroslav Bureš

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Česká zahraniční politika ve vztahu k Blízkému východu a Středomoří byla nucena v roce českého předsednictví mnohem více přihlížet k potřebám společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU i k zájmům zvláště jihoevropských členských států. Reaktivní, spíše pasivní přístup minulých let byl nahrazen aktivnějším zájmem o region a hledáním konsenzuálního, celoevropského postoje ke klíčovým otázkám. To se poměrně dařilo s výjimkou rozporů kolem hodnocení a řešení krize v Gaze. Optika vládou vnímaných bezpečnostních rizik, spojených přímo či nepřímo s regionem, vycházela z Vojenské strategie ČR schválené v roce 2008, ale způsob, jak reagovat na potenciální hrozby, doznal změny, což bylo dáno několika faktory. S nástupem Obamovy administrativy došlo ke sblížení americko-evropských postojů a k ústupu USA od silové diplomacie. Členové Topolánkovy vlády, ačkoli ve většině atlantisté, kladli poté menší důraz na transatlantickou solidaritu. Větší pozornost byla věnována české účasti v afghánské misi během každoročního schvalování v obou komorách českého parlamentu. V důsledku malého zájmu americké administrativy o blízkovýchodní problematiku v prvních měsících roku musela EU a české předsednictví přijmout větší díl odpovědnosti za bezpečnost regionu. S ohledem na menší zkušenost i zájmy ČR v regionu, musela Topolánkova vláda více spoléhat na pomoc vlivných zainteresovaných zemí EU, jako byly Francie, Španělsko, Německo a také Švédsko. Část agendy euro-středomořského partnerství byla postoupena francouzsko-egyptskému tandemu, jenž předsedal Unii pro Středomoří. Existovaly také rámcové plány českého předsednictví na úrovni trojky EU. MZV připravilo harmonogramy předpokládaných aktivit na Blízkém východě a Středomoří, které se průběžně přizpůsobovaly bezprostředním úkolům, a některé byly i zrušeny v důsledku krize v Gaze. Topolánkova ani Fische-

rova vláda nevypracovala žádnou koncepci české zahraniční politiky, kterou by bylo možné sladovat s celoevropskými postoji. Byla pouze vydána publikace MZV ČR, zabývající se perspektivou účasti ČR na stabilizaci Afghánistánu pro období let 2010–2012.¹ Aktivita ČR v rámci ISAF (NATO) by se měly podle ní v daném období zaměřit na tři oblasti: podporu nasazených sil, výstavbu afghánských bezpečnostních sil a vyslání kontingentu 601. skupiny speciálních sil.

Zájem o diverzifikaci energetických zdrojů, přepravních cest a dodavatelských zemí byl v souladu se strategickým programem českého předsednictví 3E (tj. energetika, ekonomika, Evropa a svět), Akčním plánem EU pro energetiku i s dlouhodobou energetickou strategií ČR, ale teprve lednová krize kolem dodávek ruského plynu urychlila přijetí prvních opatření ve prospěch plynovodu Nabucco, dodávajícího dle plánů i plyn z Blízkého východu. Pád Topolánkovy vlády před ukončením předsednictví nebyl opozicí omlouván ani tak zásadně odlišnými zahraničněpolitickými přístupy v době předsednictví jako spíše vnitropolitickými důvody a kalkulace. Pouze Gaza a příliš proizraelské postoje během krize byly vedením ČSSD označovány jako důležité symptomy neúspěchu českého předsednictví. Ve všech ostatních otázkách byla míra rozporů nižší než v předešlé roce, což však nebylo dáno změnou principiálních pohledů obou politických rivalů k daným otázkám, nýbrž větším zřetelem na celoevropské a americké postoje (kauza pozvání antiislamisty Wilderse). V případě Afghánistánu byla v popředí pragmaticky zdůvodněná potřeba vlády předem konzultovat problematiku afghánské mise s opozicí s ohledem na tradiční obstrukce opozice v parlamentu. ČSSD zase reflektovala zájem nové americké administrativy o zajištění bezpečnosti v Afghánistánu. Méně byla zdůrazňována iránská hrozba s ohledem na zrušení výstavby amerického radaru. Na postoj k jednání s Hamásem mělo vliv zohlednění nejednoznačných postojů na úrovni EU i ČSSD. Lze říct, že během předsednictví se postoje vládnoucí ODS více europeizovaly a rovněž se výrazně snížil potenciál antiamerických nálad v ČSSD po nástupu prezidenta Obamy, což se odrazilo i v nižší míře konfrontace v dané agendě. Přesto postoj obou stran zůstal diametrálně odlišný, především v otázce budoucnosti mise v Afghánistánu i v hodnocení vyvážnosti přístupů k blízkovýchodnímu konfliktu.

Diskuse na téma terorismus

Riziko teroristického útoku v ČR sice nebylo podle Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu akutní, přesto bylo hodnoceno jako zcela reálné s ohledem na českou účast v misích, protiteroristickou alianci a české předsednictví EU. ČR by se mohla přeměnit v bezpečnou logistickou základnu pro teroristy.²

Postoj k problematice terorismu byl otestován v reakcích na návštěvu evropské parlamentní mírové mise vedené předsedou Poslanecké sněmovny M. Vlčkem v Gaze. Pravicoví poslanci a senátoři předem kritizovali údajně příliš „propalestinské“ složení delegace. Jejich protesty vzrostly zvláště poté, co vyšlo najevo, že se tři členové delegace účastnili setkání zástupců Fatahu a Hamásu, který je zapsán na černé listině teroristických organizací v EU a USA. Předseda Senátu P. Sobotka označil událost jako hrubé porušení české i evropské zahraniční politiky. Velmi negativně reagovala Strana zelených a KDU-ČSL. Česká diplomacie podmiňovala jednání o normalizaci

vztahů s Hamásem zastavením teroristických akcí proti Izraeli, oficiálním uznáním izraelského státu a pozitivním postojem k mírovému procesu, vycházejícím z klíčových dokumentů, což byly i podmínky stanovené Kvartetem. Palestinský prezident M. Abbás během únorového jednání s českým ministrem zahraničních věcí označil Hamás za součást palestinského lidu a informoval o svém záměru přizvat ho do budoucí vlády národní jednoty, což český šéf diplomacie uznal jako legitimní krok.³ EU si skrytě přála jednat s Hamásem, ale zatím pouze na nízké úrovni anebo prostřednictvím např. Egypta. V roce 2009 jednala s Hamásem řada poslanců z různých evropských zemí (Francie, Velká Británie, Švédsko, Nizozemsko, ČR a další tři neidentifikované evropské země).⁴ Některé členské státy EU usilovaly o změkčení podmínek pro účast Hamásu ve vládě národní jednoty tím, že prosazovaly implicitní uznání tří podmínek Kvarteta Hamásem, nebo dokonce jejich uznání vázaly pouze na členy vlády, nikoli na celé hnutí. Česká a nizozemská diplomacie vystupovala důrazně proti podobnému odklonu od předem dohodnutých pravidel Kvarteta.⁵ Odpůrkyní jednání s Hamásem na půdě EP se stala europoslankyně J. Hybášková, ale musela čelit v EP úsilí poslanců z Řecka, Itálie a Irska, kteří naopak podporovali dialog s Hamásem.

Lobbistická aktivita, která probíhala od roku 2007 na úrovni Evropského parlamentu, inicovaná skupinou „Přátelé svobodného Íránu“, do níž se zapojili i dva čeští europoslanci, byla korunována úspěchem.⁶ Levicová organizace Lidové mudžáhedíni (PMOI), která do roku 2001 bojovala proti iránskému režimu se zbraní v ruce, byla vyškrtuta 26. ledna z evropské černé listiny teroristických skupin. Zástupci Národní rady pro odboj v Íránu, reprezentující Lidové mudžáhedíny Íránu, navštívili koncem ledna Prahu, aby zde lobbovali u nového předsednického státu, který měl podle nich trpké zkušenosti s „mnichovanstvím“. Vicepremiér Vondra zdůvodnil vyškrtnutí předchozím rozhodnutím soudu, ale pokládal toto rozhodnutí za dočasné, které se může kdykoli v budoucnosti změnit po předložení nových argumentů.⁷ Rozpory ČSSD–ODS v této kauze byly zahlazeny omluvou sociálního demokrata J. Havla europoslanci J. Zahradilovi. Havel uznal, že daná organizace byla neprávem zařazena na seznam EU.

Americká protiraketová obrana ve střední Evropě a realnost „iránské hrozby“

Diskuse na toto téma pokračovaly i v tomto roce, ale byly ovlivněny změnou geopolitické situace po nástupu nového amerického prezidenta Obamy, který netrval na důsledné izolaci zemí podporujících terorismus a vyjádřil ochotu jednat bez předchozích podmínek s Íránem i Sýrií. V červenci napsala skupina českých atlantistů, mezi nimiž byl i bývalý prezident V. Havel, otevřený dopis, v němž požadovala potvrzení dosavadních záruk střeoevropským postkomunistickým státům ve vztahu k budování plánované protiraketové obrany. Tento dokument vnesl další rozkol mezi exprezidenta Havla a předsedu ČSSD Paroubka, podle něhož byl cílem dopisu návrat do světa konfrontace, která v období G. Bushe vyústila ve vyvolání dvou válečných konfliktů, v Afghánistánu a v Iráku. Předseda ČSSD Havla obvinil, že není politikem světového konsenzu a dialogu, který je potřeba pro řešení palčivé situace v Iráku, Íránu, Afghánistánu a v Severní Koreji.⁸ Dopis mobilizoval i stoupence konzervativní politiky nejen v ČR, ale i v USA, kteří argumentovali iránskou hrozbou.

Po vynucené demisi Topolánkovy vlády nastoupila úřednická Fischerova vláda,

jež projevovala daleko menší zájem o protiraketovou obranu, jak svědčí vlašný postoj k nové americké iniciativě na možné zřízení velicího a kontrolního centra v ČR. Důvodem jejího postoj byl její omezený, podřízený mandát a odmítání vstupovat do konfliktních témat. Zájem na objevování nových důkazů o iránské hrozbě byl proto malý.

Upřesnění termínu „iránská hrozba“ učinil prezident Obama, který v září oznámil odložení výstavby protiraketového zařízení ve střední Evropě. Přiznal, že vývoj iránských raket dlouhého doletu se oproti očekávání opozdil a hlavní hrozbu nyní představují iránské rakety krátkého či středního doletu, ohrožující spřátelené blízkovýchodní státy. Pozornost měla být proto zaměřena na budování protiraketové obrany na Blízkém východě. Bývalý vicepremiér Vondra (ODS) a bývalá ministryně obrany Parkanová zastávali názor, že se USA v budoucnosti k projektu vrátí. Podle Vondry to může uspíšit reálně možný neúspěch jednání USA s Íránem a s Ruskem.⁹ V strategickém dokumentu ODS *Vize 2020* byla vyjádřena podpora novému systému protiraketové obrany, včetně rozmístění jeho potřebných prvků ve střední Evropě. Jaderné testy v Severní Koreji, zkoušky nových balistických raket v Íránu, to vše ve spojení s agresivní rétorikou představitelů těchto zemí nemůže zůstat bez adekvátní reakce, stálo v dokumentu.¹⁰ ČSSD uvítala americký krok jako vítězství většiny občanů ČR. Ukončení výstavby radaru bylo politickým strategickým cílem ČSSD, která se dlouhodobě snažila vyvracet opodstatněnost a bezprostřednost „iránské hrozby“ pro EU a NATO.¹¹

Jisté pochybnosti vnesla do diskuse zpráva BIS z roku 2008, v níž bylo zmíněno, že problémové země, jako je Írán a Sýrie, se v roce 2008 zajímaly o chemické a strojírenské produkty, které by mohly být zneužity pro výrobu zbraní hromadného ničení. Navázaly proto spolupráci s českými firmami. Podobný zájem projevovaly iránské firmy již v roce 2007.¹²

Postoj k zahraničním misím

Postoj k misím se částečně změnil, i když výhrady opozice zůstaly neměnné. V únoru byl schválen misijní plán poté, co ČSSD zrušila poslanecký zákaz podpořit mise a její poslanci hlasovali pro vyslání. V Afghánistánu mělo působit 480 vojáků mise ISAF a 100 vojáků elitní prostějovské skupiny speciálních sil, určených k boji proti teroristům, jež měla být do konce roku stažena. Stínový ministr ČSSD zdůvodnil svoji nedůvěru zkorumpovaností slabé vlády prezidenta Karzáiho a jeho napojení na organizovaný zločin. Doporučil jednat s regionálními vůdci.¹³ Ministr zahraničních věcí J. Kohout (ČSSD) hovořil o potřebě větší koncentrace české přítomnosti na rozvoj společnosti a odbourání přílišné roztržitosti. MO a MZV ČR měly vypracovat do konce funkčního období vlády koncepci české účasti v Afghánistánu, kam by se mohla vrátit do roku 2011 i polní nemocnice.¹⁴ MZV ČR v listopadu předložilo dokument *Perspektivy účasti ČR na stabilizaci Afghánistánu 2010–2012* s doporučením soustředit se na tři klíčové okruhy českého působení v zemi: budování institucí, podporu dobrého vládnutí a vlády práva; rekonstrukci a rozvoj; posilování bezpečnosti. Hlavním cílem pomoci (PRT) měla být opět provincie Lógar. MZV se zavázalo usilovat o zvýšení objemu pomoci na 100 mil. Kč pro období let 2010–2011 i v případě předpokládaných rozpočtových škrťů. Vojenské angažmá mělo přinejmenším zůstat

na úrovni schválené Parlamentem ČR pro rok 2010 a zaměřovat se na výcvik afghánských bezpečnostních složek.¹⁵ V říjnu ČSSD i ODS předběžně souhlasily se schvalováním misí na dva roky dopředu, aby se předešlo kolizím, ke kterým došlo naposledy na přelomu let 2008 a 2009. Strategickým dlouhodobým cílem ČSSD, předloženým jako součást vlastního návrhu na snížení rozpočtového deficitu, bylo nezvyšovat počet vojáků ČR v zahraničních misích.

Tabulka 1:
Porovnání nasazení misí ISAF v roce 2008 s původním upraveným návrhem

Lokalita	2008	Původní návrh	1. pol. 2009	2. pol. 2009
Letiště Kábul	120	70	55	55
PRT Lógar	215	330	275	275
Vrtulníky		120		
PRT Uruzgan	80	80	80	80
Radar Arthur		45	40	40
ISAF celkem	415	645	450	450

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR, 2009.

V červenci vydala ČSSD *Oranžovou knihu zahraniční politiky*, kterou sepsal stínový ministr zahraničních věcí L. Zaorálek. Ve vztahu k misím měla ČSSD prosazovat následující koncepci: účastnit se zahraničních vojenských misí s reálným, dosažitelným a smysluplným cílem, dohodnutým na mezinárodní úrovni, a v případě mise v Afghánistánu změnit celkovou filozofii mise. Do řešení zahrnout další klíčové země – Pákistán, Čínu, Írán a Rusko; rozšířit civilní, sociálně-ekonomickou rekonstrukci na základě dohody s afghánskou reprezentací; připravit strategii odchodu českých jednotek z Afghánistánu.¹⁶ KSČM v předvolební programu prosazovala úplné stažení českých jednotek ze zahraničních misí, zvláště z oblastí válečných konfliktů. Důsledně se měla zvažovat podpora zahraničním misím s mandátem RB OSN a OBSE, jejichž náplní bude humanitární a záchranná pomoc postiženému obyvatelstvu.¹⁷

Svůj dlouhodobý postoj k misím vyjádřila i ODS v dokumentu *Vize 2020*. Aktivní účast v zahraničních misích považovala ODS za účinný prvek zajišťování bezpečnosti ČR a jejich spojenců. Konflikty měly globální charakter v důsledku globalizace teroristické činnosti. Cílem obranné politiky bude čelit této hrozbě vysláním našich jednotek do těchto míst v rámci úsilí mezinárodního společenství, zvláště pod hlavičkou NATO, EU a OSN.¹⁸

Postoje politických stran odpovídaly přibližně názorům jejich voličů ověřeným na základě průzkumů vypracovaných MZV ČR.¹⁸ Česká společnost sice sdílela potřebu podílet se na něčem pozitivním, ale nechápala českou angažovanost v Afghánistánu ve spojitosti s národním zájmem. Naprostá většina Čechů doporučovala, aby

mise měla humanitární, záchranný (75 %) či rekonstrukční charakter (76 %). 53 % respondentů si více či méně přálo, aby se pomoc Afghánistánu obešla bez českých vojáků a odborníků.

V únoru odešli poslední čtyři čeští instruktoři z Bagdádu, kde pomáhali cvičit irácký velitelský sbor. Po necelých šesti letech skončilo definitivně vojenské angažmá ČR v Iráku.

Kritika proizraelských postojů Topolánkovy vlády během konfliktu v Gaze

Vláda obhajovala relativní neúspěch Schwarzenbergovy mise v zemích Blízkého východu složitostí situace a vyostřením antagonismů obou stran. Podle předsedy Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny J. Hamáčka (ČSSD) byla česká diplomacie v roli moderátora handicapovaná, protože byla dlouhou dobu jednostranně proizraelská. Vůči Palestině se Česká republika soustředila pouze na humanitární pomoc a neexistovala jasná představa o mírovém řešení. ČR nehrála žádnou stimulující roli, přestože byla s ohledem na své dosavadně dobré jméno v arabském světě i Izraeli k tomu předurčena. Podle Hamáčka Schwarzenbergova mise neměla žádný předem daný cíl a nejednala, na rozdíl od Sarkozyho mise, se všemi relevantními partnery, především se Sýrií, přestože zde sídlilo exilové vedení Hamásu. Za viníka konfliktu označila Schwarzenbergova mise jednoznačně Hamás, což Arabové nepřijali příznivě. Gaza podle Hamáčka opět odhalila, že česká politika nebyla prosta dvojích standardů.²⁰ V EU existoval názor, že Česká republika a Nizozemsko patřily mezi hlavní dva odpůrce podmiňování kvality vztahů s Izraelem pozitivním vývojem mírového blízkovýchodního procesu, jak si to naopak přály Belgie, Irsko a Řecko. Topolánek a italský ministr zahraničních věcí naopak prosazovali, aby zlepšení vztahů EU–Izrael probíhalo bez ohledu na pokrok v mírovém procesu.²¹ České předsednictví bylo podezíráno, že svou liknavostí nepřímo bránilo vyšetřování zločinů izraelské armády během a po skončení operace, či svou pasivitou k nim přispělo. Důkazem byl postoj České republiky k tzv. Goldstoneově zprávě, která byla výsledkem vyšetřování OSN stran operace „Lité olovo“ v pásmu Gazy a zdokumentovala porušování humanitárního práva, kterého se v konfliktu v Gaze a v její blízkosti obě strany dopustily. Valné shromáždění OSN následně výraznou většinou²² odsouhlasilo doporučení uvedená v Goldstoneově zprávě. Česká republika však patřila mezi 18 zemí, které hlasovaly proti jejímu schválení.²³ Úřednická vláda J. Fischera se sice snažila zaujmout postoje vyváženější, na druhou stranu však vyslovila svoji podporu eufemismům, jako např. „přirozené rozšiřování židovských osad“.²⁴

Reakce českých politiků a osobností na obavy ze šíření islámu v Evropě

Některá média a internetové servery již delší dobu informovaly o bezpečnostních rizicích a hrozbách vyplývajících z muslimské přítomnosti v Evropě. Nejčastěji byl uváděn terorismus, „přerozdělení kvót“ muslimského obyvatelstva v rámci schengenského prostoru EU, plíživá islamizace ČR, napojení na teroristická centra v zahraničí. Počet muslimů žijících v ČR byl zanedbatelný a riziko terorismu se také neprokázalo. Svědčí o tom zpráva BIS za rok 2008,²⁵ v které je uvedeno, že BIS nezjistila na českém území nikoho, koho by bylo možné prokazatelně označit za islámského radikála

nebo za člověka s vazbami na bojovníky militantního džihádu. Stejně tak se objevily pouze ojedinělé individuální projevy náboženského radikalismu, jež nepředstavovaly bezprostřední nebezpečí pro zájmy České republiky a jejích spojenců. Žádný z českých muslimských duchovních nebyl řazen mezi radikály a muslimské zájmové organizace se chovaly pasivně. V průběhu roku se potvrdilo, že kampaň proti islámu dostala celoevropské rysy (referendum o výstavbě minaretů ve Švýcarsku, tažení proti ženským závojem ve Francii) a zapojili se do ní, vědomě či nevědomě, i čeští politici a náboženské autority. Kardinál Vlk varoval před silicím vlivem islámu, který podle něho zůstal kulturně a názorově ve středověku. Evropské myšlení vychází z řecko-římské kultury a je nositelem jiných hodnot než islámská civilizace. Příčinou rostoucí role islámu je podle něho krize evropské identity. Vlk rovněž vyzval k duchovní, křesťanské obnově.²⁶ Extremisté jeho slova vykládali jako výzvu ke konfrontaci, ale arcibiskup se naopak zasazoval ve prospěch intenzivního dialogu mezi křesťanstvím a islámem.

V listopadu 2009 měl nechvalně známý nizozemský odpůrce islámu Wilders přednášet v budově Senátu ČR. Wilderse a jeho české stoupence spojoval odpor vůči *Lisabonské smlouvě*, která převedla imigrační politiku do většinového hlasování, což by mohlo podle nich údajně vést k islamizaci dalších evropských zemí. Proti Wildersově vystoupení byl jak předseda Senátu P. Sobotka (ODS), tak i předsedové zahraničních výborů obou komor parlamentu. Obě největší české politické strany – ČSSD i ODS – stejně jako další strany Wildersovu přednášku odmítly s odkazem na jeho paušální spojování islámu s terorismem a na podněcování k náboženské nenávisti, prezentované v jeho filmu *Fitna*. Ačkoli Wilders nakonec do Prahy nepřijel, útoky ultrapravicových nacionalistů proti malé muslimské komunitě pokračovaly v Brně i v Praze (lepení hanlivých plakátů, výhrůžky, pokusy o znesvěcení mešity aj.). Nejradiálnější si počínala ultrapravicová, antiimigrantská Národní strana.

V roce ekonomické krize rostlo mezi Čechy přesvědčení, že cizinci představují problém, neboť pomáhají především zvyšovat kriminalitu a nezaměstnanost, jak prokázaly výzkumy CVVM v roce 2009.²⁷

Podle zprávy Židovské agentury došlo v roce 2009 k největšímu počtu antisemitských útoků od konce druhé světové války, což bylo spojováno nejčastěji s událostmi v Gaze.²⁸ Podobný trend byl i v ČR, kde bylo v roce 2009 zaznamenáno 39 trestných činů s antisemitským podtextem. Ve srovnání s rokem 2008 se jednalo o nárůst o 117 %, ale příčiny nebyly zkoumány.²⁹

Svůj postoj demonstrovala ČR během durbanské mezinárodní konference o rasismu v dubnu 2009, kde spolu se zástupci několika západních zemí a Izraele opustil český delegát jednání na protest proti projevu iránského prezidenta, který srovnával sionismus s rasismem.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

České předsednictví a blízkovýchodní-středomořská agenda

Blízký východ a Středomoří nepatřily tradičně mezi priority české zahraniční poli-

tiky, ale v osmnáctiměsíčním programu Rady, vypracovaném již v červnu 2008 francouzským, českým a švédským předsednictvím, byl v kapitole vnější vztahy tématu věnován poměrně značný prostor.³⁰ Přesto české předsednictví nekladlo příliš velkou pozornost aktivitám v tomto neklidném regionu a preferovalo východní dimenzi sousedské politiky EU a především západní Balkán. Blízkého východu se týkala pouze jedna ze tří priorit v rámci programu 3E – energetická bezpečnost. V listopadu 2008 bylo naplánováno ministerstvem zahraničních věcí velké množství aktivit pro danou oblast, ale jen část se jich podařilo prosadit kvůli eskalaci konfliktu v Gaze. Komplikace ve vztazích ČR s arabskými zeměmi, Íránem i s některými evropskými státy (Francie) způsobila také česká iniciativa na svolání summitu EU–Izrael. Paříž se snažila řídit či alespoň ovlivňovat zaměření českého předsednictví v dané oblasti, jako tomu bylo i během předchozího slovinského předsednictví, což nebylo vždy přijímáno českou stranou bez výhrad. Pozitivně byla českým předsednictvím vnímána činnost Německa, které pomáhalo ČR v předstihu účinně řešit některá nedorozumění s ostatními evropskými státy ve vztahu k Blízkému východu a některé regionální problémy.

Premiér Topolánek, považovaný za striktního atlantistu, deklaroval na počátku předsednictví, že bude klást důraz na intenzivní dialog s představiteli nové administrativy USA v klíčových oblastech, mezi něž zahrnoval i spolupráci s třetími zeměmi, např. s Pákistánem, Afghánistánem a se zeměmi Středního východu. Vyjádřil i zájem českého předsednictví o jižní dimenzi SZBP EU, především o posilování vztahů EU–Izrael a mírové řešení konfliktu na Blízkém východě.³¹

Aktivita českého předsednictví byly silně ovlivněny vojenskou operací Izraele v pásmu Gazy. Proizraelské postoje Topolánkovy vlády se dostávaly do konfliktu s hlavním proudem evropské blízkovýchodní politiky, který odmítal definici izraelské vojenské akce jako obranného aktu. Český postoj vyvolal kritiku či dočasně ochlazení vztahů s některými arabskými zeměmi (např. Egypt, Sýrie, maghribské země). Krize v Gaze měla za následek, že konání summitu EU–Izrael, které prosazovalo české předsednictví jako svoji blízkovýchodní prioritu, bylo odloženo na neurčito. Blízkovýchodní mírový proces po celý rok stagnoval, což bylo dáno i vnitropolitickou regionální situací (výsledky voleb v Izraeli, nejistým mandátem palestinského prezidenta Abbáse, nejednotným palestinským vedením, izraelskou osidlovací politikou). Krize v Gaze způsobila, že blízkovýchodní problematika nezatěžovala agendu českého předsednictví v takové míře, jak se původně očekávalo. Komplikace nastaly také v důsledku vnitropolitické krize, která vyvrcholila vyslovením nedůvěry během parlamentního hlasování v závěru předsednictví.

České předsednictví se ve vztahu k blízkovýchodnímu konfliktu snažilo, aby EU přispěla k řešení hlavních problémů a zároveň nepoškodila své vztahy s Izraelem. V první fázi byla pozornost zaměřena na humanitární otázky a později i na politické, tj. hledání možností řešení blízkovýchodního konfliktu v kooperaci s ostatními členy Kvartetu. V centru pozornosti byly osidlovací aktivity Izraele, především ve východním Jeruzalémě a na dalších okupovaných územích. Snahou bylo dosáhnout otevření přechodů v Gaze. Konkrétní diplomatickou akcí byla lednová Schwarzenbergova mise EU v zemích Blízkého východu za účelem hledání východisek z krize. Důležitá

byla účast premiéra a ministra zahraničních věcí v Šarm aš-Šajchu, kde se konal summit a v březnu konference k rekonstrukci Gazy. Součástí konference byla schůzka EU s představiteli Ligy arabských států a setkání Kvarteta. Ministr Kohout navštívil Izrael a palestinská území 24.–25. června a zúčastnil se ve stejném měsíci schůzky Kvarteta v Terstu. Dalšími klíčovými akcemi byly lednové a březnové schůzky EU27 s Izraelem, a zvláště s ministry zahraničních věcí Egypta, Jordánska, Turecka a Palestinské správy. Blízkovýchodní mírový proces byl hlavní náplní jednání neformálního summitu EU–Jordánsko, který se konal v Bruselu 17. června, za českou stranu se ho zúčastnil i prezident Klaus. Předsednictví připravovalo zasedání několika Rad přidružení. ČR se zasloužila o projednání vztahů EU–Sýrie a dokončila technickou revizi asociačních smluv EU se Sýrií. Ve vztahu k Egyptu bylo v popředí zájmu schvalování parafované dohody mezi EK a Egyptem o liberalizaci zemědělské produkce a zpracování výrobků a ryb. Oproti očekávání se nepodařilo prosadit projednávání nového akčního plánu EU–Izrael v Radě a tato agenda komplikovala vztahy ČR s Evropskou komisí. Nakonec české předsednictví předložilo spolu s EK Izraeli pouze možnost prodloužení stávajícího akčního plánu. Rada přidružení vyjádřila připravenost povýšit vztahy EU–Izrael, ale pouze podmíněně, tj. s přihlédnutím ke stavu mírového procesu. V důsledku politických neshod se nepodařilo schválit ani parafovanou dohodu s Izraelem o liberalizaci zemědělské produkce a zpracovávání výrobků a ryb.

V únoru a květnu byl na pořadu jednání text Dohody o partnerství a spolupráci s Irákem. Předsednictví vydalo též prohlášení k prezidentským volbám v Íránu (12. června), zahrnující znepokojení EU z „*nekalých praktik během volebního procesu*“. Současně vyjádřilo naději, „*že výsledek prezidentských voleb přinese příležitost k obnovení dialogu o jaderných otázkách a vyjasní iránskou pozici v tomto ohledu*“.³² Ve vztahu k zemím GCC byla klíčová příprava ministerského jednání EU–GCC, která se konala 29. dubna v Maskatu.

České předsednictví EU a lidská práva

Během předsednictví ČR potvrdila svoje postavení důsledného obránce lidských práv pouze částečně. Ve vztahu k izraelsko-palestinskému konfliktu český postoj odmítal zohlednit otázky lidských práv, ačkoli řada členských států zastávala opačný názor. To, společně s přivíráním očí nad porušováním mezinárodního práva v průběhu konfliktu v Gaze, zkomplikovalo možnosti EU hovořit jedním hlasem, uvedla ředitelka české odbočky AI v Praze Dáša van der Horst.³³ Ale změnu české vlády doprovázela i změna postoje k tématu, protože v červnu došlo ke „zmrazení“ povyšování vztahu EU s Izraelem právě kvůli situaci v oblasti lidských práv.

České republice se podařilo v době předsednictví dosáhnout rozhodnutí EU, které umožnilo členským státům přijmout bývalé zajatce z Guantánama. Osvědčila se jako dobrý zprostředkovatel, ačkoli ministr I. Langer v dubnu odmítl žádost USA o přijetí neodsouzených zajatců z Guantánama pocházejících z blízkovýchodních zemí. Většina aktivit předsednictví byla zaměřena na Írán, kde došlo po červnových parlamentních volbách k výraznému zhoršení lidských práv. V průběhu předsednictví byla vydána četná prohlášení jménem EU, která kritizovala stav lidských práv v zemi. Íránský chargé d'affaires byl pravidelně zván na MZV ČR k projednání individuál-

ních případů jejich porušování. V lednu naopak Írán předal EU stížnost na její „nečinnost v Gaze, kde byla hromadně porušena lidská práva“. České předsednictví vydalo taktéž prohlášení, v němž žádalo Irák, aby upustil od vykonávání hromadných poprav.

Euro-středomořská spolupráce

V důsledku událostí v Gaze nebyla středomořská agenda rozsáhlá a navíc mnoho technických problémů řešil sekretariát Unie pro Středomoří v Barceloně a předsednický francouzsko-egyptský tandem Unie. Kvůli konfliktu v Gaze byla arabskými státy blokována činnost Unie pro Středomoří. ČR patřila ke skupině evropských států, které zastávaly rezervovanější postoj k vytvoření Unie pro Středomoří v roce 2008. Rok 2009 potvrdil předchozí obavy z možné politizace činnosti nové instituce. Události v Gaze, organizační problémy, rozpory mezi Egyptem a Izraelem vyvrcholily odložením istanbulskeho summitu Unie pro Středomoří v listopadu.

Přesto nelze postoj ČR označit za pasivní či dokonce přezíravý. Svědčí o tom jmenování zvláštního vyslance pro Středomoří A. Slabého a posílení jeho úřadu o tým spolupracovníků. V lednu předsednictví iniciovalo opětne projednání barcelonských cílů, protože byly schváleny v roce 2002 bez přítomnosti nově přijatých členů EU z Visegrádské skupiny.³⁴ Během předsednictví se ČR snažila formulovat a dohodnout jednotnou pozici EU ke statutu sekretariátu Unie a sladit ji s představami Egypta, který spolu s Francií předsedal Unii za jižní Středomoří. Podařilo se uspořádat dvě významnější akce – ministerskou konferenci k udržitelnému rozvoji v Paříži a setkání ředitelů civilní ochrany Unie pro Středomoří v Marseille –, které odstartovaly proces spolupráce v těchto dvou nových oblastech.

V důsledku událostí v Gaze byla v prvním pololetí paralyzována činnost Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur, jež se v měsících září a říjnu zaměřila na promírové akce v izraelsko-palestinském prostoru v rámci vlastní kampaně *Restore Trust-Rebuild Bridges*.

Česká republika se aktivně zapojovala i do Středomořského dialogu NATO (MeD), zahájeného v roce 1994, kde byla v kontaktu se sedmi účastnickými zeměmi jižního Středomoří. Patřila ke stoupencům pragmatického a flexibilního pojetí spolupráce spočívajícího v jeho přizpůsobení konkrétním potřebám jednotlivých partnerských zemí, stejně jako Aliance samé. V tomto duchu také česká kontaktní ambasáda NATO v Izraeli působila. ČR podpořila tzv. Kontaktní uspořádání (*Liaison Arrangement*), což byl název pro program zaměřený na zřízení kancelářských prostor pro země MeD v hlavním sídle NATO, personální posílení sekce veřejné diplomacie a zvýšení role kontaktních ambasád. V budoucnosti se počítá s řádným zastoupením zemí MeD při NATO.

Česko-izraelské vztahy

V rámci operace „Lité olovo“ došlo k izraelskému útoku na pásmo Gazy, který byl z izraelské strany zdůvodňován jako odpověď na raketové ostřelování palestinským radikálně islamistickým hnutím Hamás. Při izraelské operaci však došlo k disproporčně velkým ztrátám na životech palestinského civilního obyvatelstva a tvrdost vojenské

akce sklídila ve světě velkou kritiku.

V rovině obecné se česká diplomacie a názory některých českých politiků (M. Topolánek, A. Vondra, K. Schwarzenberg ad.) delší dobu profilovaly jako spíše proizraelské, což se také projevovalo v některých fázích českého přístupu ke konfliktu v pásmu Gazy. Předsednictví EU přitom vyžadovalo ze své podstaty nestrannost vůči podobným konfliktům a odhlédnutí od partikulárního názoru jednoho člena. Nejmarkantnějším projevem v tomto ohledu byl výrok mluvčího premiéra Topolánka Jiřího F. Potužníka na adresu charakteru izraelské operace, kterou označil jako „defenzivní, nikoliv ofenzivní“.³⁵ Tento výrok vyvolal velkou kritiku jak z palestinské strany, tak i z mnoha států EU. Vzápětí byl i českými představiteli tento výrok označen v oficiálním prohlášení za „vážnou chybu“.³⁶

Česká republika stála v čele mise EU, která byla vyslána na Blízký východ (paralelně a s podobnými cíli jel do oblasti také francouzský prezident Nicolas Sarkozy). Mise EU navštívila Káhiru, Tel-Aviv, Ramalláh a Ammán, nikoli však pásmo Gazy. Ani mise EU v čele se Schwarzenbergem, ani Sarkozy však nedosáhli žádného většího průlomu a izraelské vojenské operace v pásmu Gazy pokračovaly intenzivně i nadále. Operace v pásmu Gazy byla nakonec ukončena unilaterálním izraelským stažením těsně před nástupem Baracka H. Obamy do prezidentského úřadu USA.

V druhé půli českého předsednictví se měl konat v Praze summit mezi představiteli EU a Izraele a mělo dojít k povýšení vztahů mezi EU a Izraelem. Vzhledem k charakteru a důsledku operace „Lité olovo“ však z toho sešlo. Česká republika prosazovala povýšení vztahů i po ukončení vojenské operace a teprve po výměně vlády došlo k přehodnocení postojů.

V druhé polovině roku 2009, tedy po skončení českého předsednictví, se česko-izraelské vztahy vrátily na standardní úroveň z doby před předsednictvím. Úřednická vláda J. Fischera se snažila zaujmout vyváženější postoj.

Íránská islámská republika

Politické vztahy s Íránem byly i nadále na bodu mrazu, což bylo dáno dlouhodobě vysíláním Radia Fardá z Prahy. V roce 2009 byly vztahy negativně ovlivněny českým postojem ke konfliktu v Gaze, údajnou „předpojatostí“ českého předsednictví k otázce dodržování lidských práv v Íránu a zpochybňováním regulérnosti íránských prezidentských voleb. Naopak českou vládu iritovalo íránské odmítnutí akreditace českého velvyslance v roce 2008. Vadil taktéž postoj Íránu k holocaustu a jeho neústupnost v otázce jaderného programu.

Česká republika zaujímal tvrdší stanoviska a podporovala razantnější formu sankcí, podobně jako Velká Británie a Francie. V září íránská strana testovala rakety středního doletu, které česká vláda označila za vážnou hrozbu pro Izrael a jihovýchodní Evropu. Stalo se tak paradoxně bezprostředně poté, co prezident Obama oznámil nerozmístění protiraketové obrany v ČR a v Polsku.

Rok 2009 byl v česko-íránských ekonomických, zvláště obchodních vztazích zlomový. Export s Íránem vzrostl za prvních šest měsíců o čtyřnásobek oproti stejnému období roku 2008. Zájem o rozvoj obchodu byl oboustranný, jak o tom svědčí značná účast českých podniků i úroveň íránského zastoupení na česko-íránském podnikatel-

ském fóru v Praze (15. května).³⁷ Nový iránský investiční zákon platný, od 1. ledna, zvýšil evropský zájem o tento lukrativní trh. České podniky získaly v tomto roce významné zakázky, což bylo mj. umožněno tím, že Iránci odstranili řadu bariér, kterými v minulosti české podniky omezovali. Tiché embargo na české zboží v reakci na vysílání perské stanice Rádía Svobodná Evropa (Radio Fardá) již nebylo dodržováno a snadnější bylo i získání víza přímo na letišti. České firmy již nemusely obchodovat s Íránem prostřednictvím třetích zemí.³⁸ Svaz průmyslu a dopravy viděl největší obchodní překážku v tom, že české banky neakceptovaly akreditivy vystavené iránskými bankami.³⁹ ČR rovněž neuzavřela s Íránem dohodu o zamezení dvojímu zdanění.

V listopadu PS PČR podpořila návrh komunistů na zrušení devět let starého zákona o zákazu českých dodávek pro iránskou jadernou elektrárnu v Búšehru. Nerealizované dodávky české vzduchotechniky pro Búšehr nahradila nakonec britská firma a jaderná elektrárna byla dostavěna i bez české pomoci⁴⁰ (dostala povolení k provozu od Mezinárodní agentury pro atomovou energii). Vláda návrh komunistů odmítla s odkazem na přetrvávající problémy s iránským jaderným programem.

Ekonomická spolupráce

Česká republika vykazovala celkově rostoucí obrát v regionu Blízkého východu a severní Afriky MENA v porovnání s předchozím rokem a příznivá byla i obchodní bilance. Tento trend zřejmě souvisel s větším zájmem našich vývozců o mimoevropské, blízké trhy, ale také s větší podporou vývozu do těchto oblastí českým státem (např. pojištění proti politickým rizikům EGAP). V případě zemí Maghrebu a Egypta byl zvýšený zájem způsoben výrazným snížením tarifních překážek obchodu v souvislosti s vytvářející se Euromed zónou volného obchodu. V Iráku a Íránu byly schváleny poměrně progresivní investiční zákony, které otevřely prostor českým investorům. Největších úspěchů bylo dosaženo v zemích, s nimiž v minulosti z různých důvodů obchod stagnoval, jako např. Alžírsko, Irák či Írán. Podařilo se uzavřít dohody o zamezení dvojímu zdanění se Sýrií a dohody o podpoře a ochraně investic s Jemenem, Bahrajnem a se Saúdskou Arábií .

Mezi jednoznačně největší obchodní partnery patřil tradičně tandem zemí: Izrael (obrat činil 597 mil. USD) a SAE (576 mil. USD). Třetí příčku obsadil Egypt s 248 mil. USD, čtvrtou Saúdská Arábie s obrátem 225 mil. USD. Dobrých výsledků bylo dosaženo se zeměmi Unie arabského Maghribu: Maroko (156 mil. USD), Alžírsko (166 mil. USD), Tunisko (99 mil. USD) a překvapením byla především Libye (181 mil. USD). Slušných výsledků v porovnání s předchozími lety bylo dosaženo s Irákem (146 mil. USD) a s Íránem (106 mil. USD). V roce 2009 neměla Česká republika s žádným státem MENA pasivní obchodní bilanci. Celkový vývoz českých subjektů do oblasti MENA (bez Turecka) a Afghánistánu v období let 2007–2009 stoupal. V roce 2007 činil zaokrouhleně 1,89 mld. USD, ale v následujících letech vzrostl na 2,3 mld. USD a poté zaznamenal mírný nárůst a dosáhl 2,34 mld. USD (2009). Pozitivním jevem bylo vysoce kladné obchodní saldo, které dynamicky rostlo: 1,27 mld. USD (2007), 1,67 mld. USD (2008) a 1,87 mld. USD (2009). Je zřejmé, že čeští vývozcí v souvislosti s ekonomicko-finanční krizí a snížením poptávky ve stá-

tech EU našli pro své výrobky a služby nová odbytiště.

Diverzifikace energetických zdrojů – projekt Nabucco

V průběhu předsednictví ČR prosazovala vybudování plynovodu Nabucco, který by měl snížit téměř absolutní českou závislost na dodávkách ruského plynu.⁴¹ Rusko-ukrajinský spor na počátku roku odhalil možná rizika. Přesto se ukázalo, že klíčové evropské země neměly o tento projekt velký zájem a dál se orientovaly na Rusko – tj. na severní či jižní dopravní koridor. Problémy přetrvávaly i v případě potenciálně zdrojových a tranzitních zemí. V Praze se konalo setkání zemí tzv. jižního koridoru a premiér ve svém projevu sliboval, že projekt Nabucco nastartuje širší proces spolupráce na Blízkém východě a přilehlých regionech, která nebude omezena pouze na energetickou oblast.⁴² Účastníci sice vyjádřili tzv. jižnímu koridoru podporu, ale z blízkovýchodních zemí byly přítomny pouze Egypt a Turecko. Definitivní rozhodnutí by mělo přijít až v roce 2010.

Zahraniční pomoc

Projektové země, mezi nimi palestinská území, byly financovány od roku 2009 především z prostředků MZV ČR. Na základě usnesení vlády č. 801/2008 bylo vyčleněno celkem 60 mil. Kč na pomoc palestinské samosprávě, která byla zařazena do skupiny čtyř prioritních zemí vhodných pro poskytnutí dlouhodobé pomoci. Pomoc Palestincům posilovala tradiční český zájem o vyvážený postoj k oběma aktérům konfliktu. Palestinci vysoce oceňovali český projekt energetické sítě v regionu Túbás, do něhož ČR vložila za posledních 15 let více než 200 mil. Kč, a projevíli značný zájem o další spolupráci. Smluvní částka 60 mil. Kč byla rozdělena na tři položky. Největší část pomoci (40 mil. Kč) byla předána jako dar palestinské provinční vládě v regionu Tubás, která ji investovala především do rekonstrukce elektrovodné sítě. Styčná kancelář v Rammalláhu (vedená I. Šilhavým) fungovala jako konzultant a koordinátor projektů. Druhou částkou ve výši 11 mil. Kč disponovala Česká rozvojová agentura a byla čerpána na financování drobných projektů na palestinských územích. O přidělení zbytku peněz rozhodoval český styčný úřad v Rammalláhu většinou na *ad hoc* bázi.

Na základě usnesení vlády ČR č. 91/2002 a č. 302/2004 byl mezi desítku prioritních zemí zařazen Jemen, kam měla směřovat zahraniční rozvojová spolupráce. V roce 2009 pro něj byla určena kvóta 6 % z celkové pomoci.⁴³ I když existoval program rozvojové spolupráce mezi ČR a Jemenskou republikou na období let 2006–2010 se zaměřením na vodohospodářství a energetiku, nebyl v daném roce žádný projekt realizován s ohledem i na malý zájem jemenské strany a zhoršenou bezpečnostní situaci v zemi.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Během předsednictví byla hlavní pozornost v rámci SZBP EU soustředěna na Gazu. ČR vystupovala i jako prostředník mezi EK a Izraelem. Blízkovýchodní politiku

a středomořskou politiku připravovala v koordinaci s ústředím sekce vnějších vztahů při Stálé misi ČR při EU v Bruselu, která byla vedena během předsednictví B. Fajkusovou a od poloviny roku M. Kaplanem. Konkrétní agenda byla řešena v rámci dvou pracovních skupin. Jedna skupina se zabývala Blízkým východem a Zálivem (MoG) a vedli ji D. Mič a R. Pařalová. Druhá skupina měla v kompetenci region Maghrebu a Mašreku (MaMa) a řídili ji během roku M. Janovský a R. Bordesová.

V MZV se stal hlavním koordinátorem politiky vůči Blízkému východu a Maghrebu odbor Blízkého východu a severní Afriky (BVA), který spolupracoval s ostatními pracovišti. S odborem lidských práv a transformační politiky při předkládání demarší a prohlášení v případě porušení lidských práv v oblasti. Středomořská politika spadala pod vyslanec pro barcelonský proces A. Slabého, který měl k dispozici několik zaškolených stážistů a poradce z německého MZV. Zahraničněpolitické otázky řešil odbor BVA a rozhodnutí byla schvalována politickým ředitelem. Aktivní byl vyslanec se zvláštním posláním pro energetickou bezpečnost V. Bartuška, spadající pod prvního náměstka T. Pojara, který se zabýval problematikou diverzifikace energetických zdrojů a v tomto kontextu i výstavbou plynovodu Nabucco.

Po skončení předsednictví došlo k několika zásadním změnám ve vedení blízko-východního odboru. Dosavadního ředitele odboru J. Rychtára vystřídal po skončení předsednictví ve funkci arabista a bývalý vyslanec v Číně T. Smetánka. Odbor spadl pod nového vrchního ředitele V. Grepla a náměstkyni H. Bambasovou. Vakuum nastalo i ve středomořském segmentu zahraniční politiky, když se bývalý vyslanec ministra zahraničních věcí pro Středomoří A. Slabý stal vyslancem v Tunisku a nebylo vyjasněno, zdali tento post bude po skončení předsednictví zachován. Novým koordinátorem barcelonského procesu na blízko-východním odboru po P. Koblížkovi byla jmenována v závěru roku P. Vašinová. Z personálních změn byl významný i odchod I. náměstka MZV Pojara a jeho pověření funkcí velvyslance ČR v Izraeli. Změna se měla uskutečnit v lednu 2010.

Určité rozpory bylo možné pozorovat na samém počátku předsednictví. Blízko-východní odbor trval na tom, aby ministr během prosincové návštěvy Izraele zavítal i na palestinská okupovaná území, české velvyslanectví v Izraeli to nedoporučovalo. V průběhu předsednictví byl tento rozpor překonán a návštěva byla vykonána na obou místech. Přesto i v druhém polovině roku premiér Fischer opět nespojil svoji návštěvu Izraele s pobytem na okupovaných územích; podobně jednal občas i předchozí ministr C. Svoboda. Názor, že Izrael vedl v Gaze obrannou válku byl na počátku předsednictví při mnoha příležitostech prezentován na úrovni vlády a dostal se i do tisku, ale mluvčí předsedy vlády Potužník nepochopil, že šlo o vnitřní diskusi, a prezentoval názor neprofesionálně a bez vědomí ministerstva zahraničních věcí jako oficiální postoj předsednictví. Příklad ukázal na nedostatečně vymezené, či spíše nepochopené kompetence. Za zahraniční politiku musí odpovídat vždy MZV ČR.

Dalším spor vznikl mezi místopředsdou vlády pro evropské záležitosti a MZV o způsob a míru prosazování summitu EU–Izrael. Obě instituce v zásadě souhlasily s jeho konáním na počátku předsednictví. Zvláště blízko-východní odbor po událostech v Gaze doporučoval neklást na jeho uspořádání přílišný důraz, zatímco místopředseda vlády trval na jeho realizaci, i když tento cíl předsednictví narážel na odpor

nemalé části států EU a všech arabských států.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PRO- STORU

Česká média přinášela informace o vztahu ČR k Blízkému východu hlavně v souvislosti s operací „Lité olovo“ na začátku roku 2009. Vojenská operace v pásmu Gazy byla totiž prvním a velmi obtížným úkolem, před který bylo české předsednictví EU postaveno. O krocích českých politiků vzhledem ke konfliktu se tak v médiích často diskutovalo, avšak komentáře k vojenské operaci byly často jen velmi povrchní a nezřídka i tendenční, stranící jedné ze stran sporu. Nezávislých komentářů se objevovalo relativně málo, přičemž někdy bylo možné odhadnout jejich obsah vzhledem k tomu, zda se objevily v médiu, které má spíš blíže k vládním, či naopak k postojům opozičním.

Druhým nejčastějším tématem byl Afghánistán, především ve vztahu k přítomnosti našich vojáků a provinčního rekonstrukčního týmu. Server *iDNES.cz* vyhodnotil válku v Afghánistánu a jaderný program Íránu jako největší hrozby roku 2009. Objevily se informace o stížnosti Amnesty International na nekontrolovatelný vývoz českých zbraní a munice do Afghánistánu bez jakýchkoli záruk na jejich nezneužití (*Britské listy*). Články v tisku byly zaměřeny na odlišné postoje levicových a pravicových politických stran k možnému navýšení počtu vojáků v Afghánistánu, jak prosazovaly USA. Opoziční názory nejvíce publikovaly *Britské listy*, *Právo* a *Haló noviny*, kdežto provládní postoje a hodnocení převažovaly v *MF Dnes*, *Hospodářských novinách* a jejich zpravodajském serveru *iHNed.cz*. Diskuse se konaly v rámci pořadů *Události*, *Otázky Václava Moravce* (Česká televize) či ve vysílání studia Radioforum (Český rozhlas). MZV ČR v květnu vyčlenilo prostředky pro neziskové organizace na projekty veřejné diplomacie, zaměřené na zvýšení povědomí o Afghánistánu a české misi.

V centru pozornosti byly i islám a česká muslimská komunita, což nebylo dáno obavou z ohrožení, ale spíše v důsledku evropeizace tématu v posledních letech. Většina médií citovala a někdy i široce komentovala výroky kardinála Vlka, odrážející obavy ze šíření islámu v Evropě, reakce na rozhodnutí muslimské obce v Brně zahájit výstavbu nové mešity; komentovala názory na plánovanou přednášku holandského antiislamisty Wilderse v Senátu PČR. Česká média většinou publikovala útržkovité, povrchní, schematické a výrazně negativní zmínky o islámu a muslimech, což spolu s malou znalostí islámu obecně pomáhalo vytvářet negativní stereotypy ve společnosti. Výzkumný projekt, financovaný Global Development Network CERGE-EI, zkoumal v letech 2008–2009 percepce islámu v ČR a na Slovensku. Odhalil poměrně vážné nedostatky ve znalostech islámu i mezi vysokoškoláky. Přesto zjistil, že dvě třetiny respondentů soudily, že věřící muslim může bez větších problémů žít v západní společnosti, a převažovaly liberální názory i na výstavbu mešit. Tolerantní názory se objevovaly u respondentů s lepšími znalostmi islámu.⁴⁴

Zájem o islám se objevoval na serverech české provenience, které většinou umožnily i diskusi o dané problematice. Některé z nich několik let varovaly před šířením islámu v Evropě, které bylo urychlováno migrací a růstem muslimské natality. Kriti-

zovaly evropský multikulturalismus a s ním spojené evropské programy, jako např. Alianci civilizací a evropskou migrační politiku. Některé z nich se snažily dokazovat, že islám není kompatibilní s evropskými hodnotami, založenými na křesťansko-řeckém a židovském kulturním odkazu. Proti islámské imigraci vystupovaly krajně pravicové proudy (jako např. Národní strana), ale i konzervativně a nábožensky orientovaná pravice či nacionální, pravicoví sionisté. Mezi nejznámější servery patří: *www.eurabia.cz*; *www.pravdaoislam.cz*; *www.euportal.cz*. a ultrapravicový *www.narodni-strana.cz*. Naopak stoupenci levice i levicová média vykazovali větší pochopení pro kulturní diverzitu a toleranci k islámu, nebo se o dané téma nezajímali. Další servery, většinou spravované muslimy, se snažily naopak rozptýlovat obavy z islámu a měly zájem o integraci muslimů v majoritní společnosti. Většinou se vyhýbaly konfliktním tématům. Mezi nejznámější patří: *www.bezcenzury.org*; *www.mesita.cz*; *svaz-muslim.cz*. Munib Hasan ar-Ráwí, představitel Muslimské nadace v Brně, který byl v roce 2009 zvolen i do čela české muslimské obce, se deklaroval jako zastánce integrity muslimů do české společnosti, který bude usilovat o seznamování souvěrců s místními zvyky.⁴⁵

ZÁVĚR

Postoje Topolánkovy vlády k danému regionu byly poprvé konfrontovány s celoevropskými přístupy, formulovanými v rámci SZBP, i se zájmy jednotlivých evropských zemí. Termín „vyvážená politika ve vztahu k Blízkému východu“ byl skloňován všemi vládami od roku 1993 a byl využíván především jako prostředek k udržení dobrých vztahů s izraelskou i s arabskou stranou. To se dařilo v období mírového procesu a méně v období konfrontace (tj. od roku 2001). Středo-pravicová vláda chápala tímto termínem většinou ekonomickou či humanitární pomoc pro palestinskou samosprávu a plnou politickou, strategickou podporu Izraeli na všech úrovních (EU, NATO, OSN), zvláště v jeho boji s palestinským, islamistickým terorismem. Izraelský útok proti Gaze, který způsobil neobvykle vysoký počet civilních obětí, změnil postoje EU i jednotlivých členských států, které byly před zásahem vcelku vstřícné k možnosti uspořádat summit EU–Izrael, ale poté vnímaly jeho prosazování českou diplomacií negativně. Hodnocení izraelského zásahu jako obranného aktu českým předsednictvím, i když bylo vzápětí dementováno, bylo vysoce negativně vnímáno jak na úrovni EU, tak na úrovni arabských zemí a vrhlo stín na českou deklarovanou vyváženou politiku. Ukázalo se, že Topolánkově vládě chyběla zahraničněpolitická koncepce, jež by zahrnuje i blízkovýchodní a středomořskou problematiku a byla kompatibilní s hlavním proudem, zahrnujícím SZBP EU, a s postoji Evropské komise. Průběžné *ad hoc* konzultace s izraelskými a jinými partnery v tomto případě nemohly přinést pozitivní výsledek, protože v období konfrontace, kdy chyběl dialog, převažovaly jednostranné akce, neakceptovatelné druhou stranou konfliktu. Události v Gaze ovlivnily rozhodujícím způsobem průběh našeho předsednictví a fungování institucí euro-středomořského partnerství. Neúčast jihoevropských států (Španělsko, Francie, Itálie) na květnovém pražském summitu projektu Východního partnerství prokázala

v praxi, jak důležitá je jižní, středomořská dimenze evropské sousedské politiky, protože pařížského summitu v roce 2008, během něhož byla vyhlášena Unie pro Středomoří, se zúčastnily všechny evropské státy na vysoké úrovni.

České předsednictví zvládlo dobře povinnou část agendy, jako bylo řízení a příprava zasedání Rad přidružení, jednání o rámcové dohodě s Libyí a diskuse o vztazích EU–Sýrie aj. Dobrá byla souhra mezi oběma pracovními skupinami při české misi v Bruselu a MZV. Problémy byly naopak v součinnosti předsednictví a GS Rady, která mnohdy rozhodla bez konzultací s českou stranou. Události kolem iránské krize prokázaly nedostatečnou kooperaci jednotlivých odborů MZV ČR, nevyjasněnost jejich kompetencí, nejednoznačné pokyny z ústředí. Nejvíce byl kritizován nevyvážený postoj ČR k blízkovýchodnímu konfliktu, dvojí standardy při hodnocení lidských práv a terorismu, nedostatečná aktivita během iránské povolební krize. Nepodařilo se ani svolat summit EU–Izrael, který se měl stát jednou z hlavních aktivit českého předsednictví, protože většina zemí EU, s ohledem na reakce arabského, islámského světa, se stavěla k iniciativě záporně. Realizace projektu Nabucco, prosazovaného ČR i Polskem, uvízla v mrtvém bodě, což bylo dáno celkovou regionální situací i dlouhodobým postojem Ruska i klíčových států EU.

Politické vztahy ČR s Íránem byly na velmi nízké úrovni a nedošlo k plánovanému oboustrannému jmenování velvyslanců. Írán velmi těžko snášel perské vysílání Radia Fardá z Prahy i pravidelnou kritiku porušování lidských práv českým předsednictvím. Rozvoj zaznamenaly ekonomické vztahy poté, co Írán zrušil omezení obchodu s ČR.

Druhá polovina roku byla ve znamení Fischerovy úřednické vlády, která se prezentovala jako neideologická, nepolitická. Chtěla vykonávat realistickou, konsenzuální zahraniční politiku, projednávanou předem s hlavními výkonnými a legislativními centry moci, s politickými stranami a také podle možností i s občanskou společností. Byla zaměřena na řešení především ekonomických, fiskálních, sociálních problémů. Blízkovýchodní, středomořská zahraniční politika byla na okraji zájmu, pokud nesouvisela bezprostředně s vnitřní bezpečností, jak ukázala premiérova cesta do Izraele.⁴⁶ Ten se během cesty důsledně vyhýbal projednávání politických témat.

Opačný trend byl patrný v oblasti ekonomické spolupráce, protože rok 2009 byl především v oblasti obchodu velice úspěšný a možná že odstartoval období zvýšeného zájmu českých podniků o tento opomíjený region. Čeští exportéři našli v Alžírsku, Iráku a Íránu, s nimiž obchod v minulosti spíše stagnoval, nové trhy.

Poznámky

¹ *Perspektivy účasti ČR na stabilizaci Afghánistánu 2010–2012*. MZV ČR, Praha, listopad 2009. On-line: (www.mzv.cz/public/df/c1/83/449626_314519_Strategie_pro_Afghanistan.pdf).

² *Výroční zpráva ÚOOZ za rok 2008*, Praha 2009. On-line: (www.bezpecnost.estranky.cz).

³ *EU bude muset pracovat s každou vládou, řekl Vondra o Netanjahuovi*. Česká tisková kancelář, 23. 2. 2009.

- ⁴ Anne Penketh: *Time to Remove Hamas from Terror List*. The Independent, 19. 2. 2009. On-line: (www.ouraim.blogspot.com).
- ⁵ O'Donell, Clara Maria: *The EU's approach to Israel and the Palestinians: A move in the right direction*. FRIDE, Policy Brief, No. 13, červen 2009.
- ⁶ Michal Kořan a kol: *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 252–253.
- ⁷ EU vyškrtla iránskou opoziční skupinu ze seznamu teroristů. Česká tisková kancelář, 26. 1. 2009.
- ⁸ Paroubkův dopis Havlovi. On-line: (www.cssd.cz).
- ⁹ Vítězství lidu, slaví konec radaru Paroubek. Ohrožení, varuje Topolánek. iDNES.cz, 17. 9. 2009.
- ¹⁰ Dokument *Vize 2020*. ODS. On-line: (www.vize2020.cz/dokument).
- ¹¹ Zaorálek, Lubomír: *Oranžová kniha zahraniční politiky*. Praha, červen 2009.
- ¹² *Výroční zpráva BIS za rok 2008*, 31. 8. 2008. On-line: (www.bis.cz/n/2009-08-31-vyrocnizprava-2008.html#1).
- ¹³ Čeští vojáci v zahraničí zůstanou, Sněmovna schválila plán misí. iDNES, 4. 2. 2009. On-line: (zpravy.idnes.cz/cesti-vojaci-v-zahranici-zustanou-snemovna-schvalila-plan-misi-psj-domaci.asp?c=A090204094407).
- ¹⁴ Vláda chystá koncepci mise v Afghánistánu, asi se vrátí nemocnice. On-line: (www.radio.cz/cz/zpravy).
- ¹⁵ *Perspektivy účasti České republiky na stabilizaci Afghánistánu 2010–2012*. MZV ČR, Praha, listopad 2009.
- ¹⁶ Zaorálek, Lubomír: op. cit.
- ¹⁷ *Programové cíle KSČM*. On-line: (www.kscm.zlin.cz/menu02.html).
- ¹⁸ *Vize 2020*. Občanská demokratická strana. On-line: (www.vize2020.cz/dokument).
- ¹⁹ Šulc, František: *Mise ano, ale ne v Afghánistánu*. Lidové noviny, 22. 7. 2009.
- ²⁰ Hamáček, Jan: *Nesnadný úkol*. ČSSD, 19. 1. 2009. On-line: (www.cssd.cz/news/zezahranici/nesnadny_ukol).
- ²¹ O'Donell, Clara Maria: op. cit.
- ²² 114 hlasů pro, 18 proti (ČR, Slovensko, USA, Kanada, Austrálie, Německo, Maďarsko, Itálie, Izrael, Nizozemsko, Polsko, Marshallovy ostrovy, Mikronésie, Nauru, Palau, Panama, Makedonie, Ukrajina), 44 se zdrželo hlasování. *FM: UNGA vote shows Israel has moral majority*. The Jerusalem Post, 6. 11. 2009.
- ²³ *OSN podpořila Goldstoneovu zprávu, Česká republika hlasovala proti*. Econnect, 6. 11. 2009. On-line: (zpravodajstvi.ecn.cz/?x=2204524).
- ²⁴ Viz postoje ministra zahraničních věcí J. Kohouta na stránkách MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_kohouta_2009/x2009_06_25_situace_v_zidovskych_osadach_na_uzemi_zapadne_od_jordanu.html).
- ²⁵ *Výroční zpráva BIS za rok 2008*, op. cit.
- ²⁶ *Islám dobývá Evropu – říká kardinál Vlk*. Atlantka. On-line: (www.atlantka.net/index.php?text=416-islam-dobyva-evropu-rika-kardinal-vlk).
- ²⁷ *Imigranti v ČR – jsou přínosem a nebo zátěží*. Socio.web. On-line: (www.socioweb.cz).
- ²⁸ Židovské listy, redakční blog, 25. 1. 2010. On-line: (zidovskelisty.cz/1001).
- ²⁹ *Problematika extremismu na území ČR v roce 2009*. Ministerstvo vnitra ČR. On-line: (www.mvcr.cz/soubor/extrem-leden-zaři-2009.pdf.aspx).
- ³⁰ Rada Evropské unie 11249/2/08, Brusel, 25. 6. 2008.
- ³¹ Topolánek, Mirek: *Předsednictví EU v srdci Evropy*. Projev v plénu Evropského parlamentu, 14. 1. 2009. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/m-topolank-predsednictvi-eu-v-srdci-evropy-projev-v-plenu-ep-14-ledna-2009-51999/).
- ³² Prohlášení předsednictví EU k prezidentským volbám v Íránu. On-line: (www.eu2009.cz/en/news-and-documents/cfsp-statements/*kopie-1-eu-presidency-statement-concerning-the-iranian-presidential-elections-25214).
- ³³ *České předsednictví a lidská práva*. Amnesty International, Česká republika. On-line: (www.amnesty.cz/zpravy/Ceske-predsednictvi-EU-a-lidska-prava/).

- ³⁴ *Working together*. The ENPI eBulletin, 6. 2. 2009. On-line: (www.ediweb.be/europeaid/forms/newsletterArchive.asp?idNewsletter=165).
- ³⁵ *Předsednictví EU chápe izraelskou akci jako obrannou*. Česká tisková kancelář, 3. 1. 2009.
- ³⁶ *Schwarzenberg: Vyjádření ke Gaze chyba, ale ne důvod k omluvě*. Česká tisková kancelář, 4. 1. 2009.
- ³⁷ Viz Spektrum, časopis Svazu průmyslu a dopravy ČR, 2009/6, s. 13.
- ³⁸ *Dohoda s Íránem nevázne na Ministerstvu financí*. Reakce MF ČR. On-line: (www.mfcr.cz/cps/rde/xsl/nepresnosti_v_mediich_49154.html).
- ³⁹ Žižka, Jan: *Český vývoz do Íránu raketové roste*. E15, 31. 7. 2009.
- ⁴⁰ *Poslanci podpořili zrušení zákazu dodávek pro Búšehr*. Česká tisková kancelář, 5. 11. 2009.
- ⁴¹ *Topolánek: Velké státy nám vrážejí dyku do zad*. Euroactiv.cz. On-line: (www.euroactiv.cz/energetika/clanek/topolank-velke-staty-nam-vrazaji-dyku-do-zad-006812).
- ⁴² *Topolánek: Southern Corridor should be modern Silk Road*. EU209.cz, 8. 5. 2009. On-line: (www.eu209.cz).
- ⁴³ *Plán zahraniční rozvojové spolupráce ČR na rok 2009*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprac-cr).
- ⁴⁴ Novotný, Josef–Polonský, Filip: *Islamofobie a ignorance*. Vesmír, 12/2009.
- ⁴⁵ Borufka, Sarah: *Proposed Brno mosque sheds light on religious divisions*. Prague Post, 5. 8. 2009. On-line: (www.praguepost.com/news).
- ⁴⁶ *Programové prohlášení přechodné vlády Jana Fischera*. On-line: (www.halonoviny.cz/index.php?id=79308).